

Služby pro uživatele se zrakovým postižením

Kateřina Knytllová

Do knihovny přichází celá řada návštěvníků, mezi nimi také lidé se zrakovým postižením. V Knihovně města Hradce Králové působí zvuková knihovna, která poskytuje služby této skupině uživatelů a připravuje pro ně i širší veřejnost akce.

Práce s uživateli se zrakovým postižením je dlouhodobá, ke každému přistupujeme individuálně. Požadavky na četbu se mohou měnit v čase v závislosti na konkrétních aktivitách (zahrádka, studijní povinnosti, prázdniny) nebo momentálním zdravotním stavu uživatelů. Obecně velmi záleží na tom, jaká je jejich motivace číst (poslouchat) zvukové knihy. Někteří se chtějí pobavit, rozptýlit, řešit svou nespavost. Další touží dozvědět se něco nového a studovat. Někdy výběr ovlivňuje potřeba lépe porozumět svému okolí nebo se udržet fit. Velmi oblíbená jsou historická fakta, životopisy, cestopisy a pověsti.

Četbu si lze objednat v online katalogu, ale řada uživatelů ho nepoužívá. Pro tuto skupinu vytváříme seznamy titulů ve zvětšeném černotisku (bezpatkové písmo Arial, velikost 18), jejichž součástí je kromě standardních údajů (autor, název) také délka titulu, jméno načítatele a krátká anotace. K dispozici jsou seznamy v tištěné podobě i v podobě elektronické (ve wordu), zveřejněné na stránkách zvukové knihovny. Formát PDF nepoužíváme, protože je pro uživatele asistivních technologií hůře dostupný.

Pro lepší přehled o tom, co si přečíst, jestli je vyhovující hlas načítatele a jeho styl, pořádáme každé tři měsíce pro uživatele ve zvukové knihovně komponovaný literární pořad Setkání s literaturou. Prostor zvukové knihovny je menší, komorní, uživatelé ho dobře znají, cítí se v něm bezpečně. Pořad obsahuje osm až deset ukázek. Jejich stopáž je celkem 1 hodina 20 minut s tím, že se ještě počítá s komentářem k jednotlivým ukázkám. Ukázky jsou vybírány reprezentativně, aby pořad byl žánrově pestrý a byli představeni také různí načítatelé. Uživatel pak může sám zvážít, jestli mu hlas a způsob načtení vyhovují a jestli si knihu v budoucnu půjčí. Je vhodné, aby se střídaly kratší ukázky s dlouhými. Pořad slouží zejména k představení novinek ve fondu, ale lze ho sestavit i na konkrétní téma (roční období, čas, Vánoce, cestování, láska apod.). Při přípravě je potřeba zohlednit fakt, že uživatelé by se měli zasmát a pobavit. Thrillerům, válečným románům, tragickým příběhům se proto vyhýbáme.

Aby se uživatelé mohli v knihovně bezpečně pohybovat, bylo potřeba provést několik opatření. Zvuková knihovna sídlí v Centru celoživotního vzdělávání ve Wonkově ulici (budova bývalé továrny). Vstup je bezbariérový, nachází se zde výtah; nad vchodem do budovy, nad vchodem do oddělení zvukové knihovny, hudebního oddělení a vstupem do výtahu ve všech podlažích jsou umístěny akustické orientační majáčky. V budově jsou instalovány umělé vodící linie, veřejnosti přístupné dveře jsou označeny štítky s Braillovým bodovým písmem. Schodiště je na prvním i posledním stupni kontrastně označeno páskou (po celé šířce stupně). Kruhovým kontrastním značkám v rozích jsme se vyhnuli, protože jsou nedostačující. Na zábradlí schodiště jsou umístěny štítky s reliéfní číslicí a číslicí v brailu, určující podlaží. Dbáme na to, aby v místech, kde se uživatelé pohybují, nebyly žádné překážky, které by nemuseli předpokládat. Zasouváme židle ke stolům, nemáme žádné poličky pověšené v úrovni pasu ani hlavy, výstavní panely jsou vždy v dostatečné vzdálenosti od vodících linií. Při zařizování jakéhokoli (většího či menšího) prostoru se řídíme vyhláškou č. 398/2009 Sb.,[1] která se týká technických požadavků na bezbariérové úpravy, a standardem Handicap Friendly.[2]

Uživatelům jsou k dispozici také pomůcky (televizní kamerová lupa, přenosná kamerová lupa, základní pomůcky pro domácnost, pro psaní). Půjčujeme i hmatové hry (pexeso, domino apod.). Základem pro poskytování služby v této oblasti je udržování si přehledu o novinkách (například sledováním portálu Helpnet.cz) a spolupráce s organizacemi (TyfloCentrem Hradec Králové, Tyfloservisem a dalšími), kam můžeme uživatele doporučit.

Každoročně pořádáme školení pro všechny pracovníky knihovny, kde se s odborným lektorem naučí, jak správně vést nevidomého, procházet dveřmi, usazovat uživatele na židli, ke stolu, jakým způsobem poskytovat informace. Probírány jsou zásady, jak se chovat, když má uživatel vodícího psa (vodící pes je na školení tradičně přítomen).

Důležitá je také osvětová činnost. Zaměřujeme se proto i na akce pro veřejnost. V knihovně probíhají exkurze, zážitkové akce pro děti i studenty, účastníme se Festivalu sociálních služeb. Aktivity jsou zaměřeny například na představení Braillova bodového písma (úkolem návštěvníka je přepsat slovo zapsané v brailu do latinky za pomoci abecedy) s vysvětlením, jak zápis funguje a kde se s tímto písmem můžeme setkat. Další úkoly jsou zaměřeny na hmatové vnímání a na prostorovou představivost. Pro rozpoznávání hmatem používáme různé materiály (papír, skleněné kuličky, korálky, dřevo, přírodniny, kov,

plast, látku, korek, kůži). Návštěvník může zkusit se zavázanýma očima postavit věž z kostek. Využíváme i běžné dětské hračky (vkládačky, dřevěnou abecedu atd.). Z dlouhodobého hlediska vidíme jako velmi přínosné besedy pro žáky základních škol, kde jsou na pravou míru uvedeny časté mýty o životě lidí, kteří mají zrakový handicap a při nichž žáci získají praktické dovednosti.

Všechny složky týkající se práce s uživateli (pro uživatele) se zrakovým postižením jsou vzájemně provázané. Důležité je nejen poskytování služby návštěvníkům s handicapem, představování fondu a doporučování pomůcek, ale i osvěta, jejímž prostřednictvím vedeme veřejnost k toleranci, ohleduplnosti a ochotě správně nabídnout pomoc.

Kontakt na autorku: Knytlova@knihovnahk.cz

---

[1] Vyhláška č. 398/2009 Sb.: vyhláška o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Zlín: AION CS, c2010-2022 [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-398>.

[2] Cerniňáková, Eva, ed., a Hubatková Selucká, Helena, ed. *Rovný přístup – Standard Handicap Friendly: metodická příručka pro práci knihoven s uživateli s postižením* [online]. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, verze 2019 [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/aktualizovana-verze-publikace-rovny-pristup.-standard-handicap-friendly-2019>.

© 2000-2010 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové · pujcovna@svkhk.cz · knihovna@svkhk.cz